

Demogrāfijas likloči pabalstu ēnā 02.07.2021

Publicēts: 02.07.2021.

Demogrāfijas lietu centra pārstāve, finanšu ministra padomniece Karina Ploka

Vairāk nekā mēnesi atpakaļ Saeima pieņēma ģimenes valsts pabalstu reformu, kas no nākamā gada paredz citādāku šī pabalsta izmaksas kārtību. Turpmāk uzsvars būs vērsts uz ģimenē konkrētajā brīdī apgādībā esošajiem bērniem, nevis bērna kārtas skaitli ģimenē, kā bijis līdz šim. Laiks rādīs, kāds kopumā būs ģimeņu ieguvums no šīm izmaiņām.

Taču atklāts paliek jautājums – vai pabalsti (gan valsts, gan pašvaldību piešķirtie) ir vienīgie un īstie demogrāfijas atbalsta instrumenti? Un kā/vai demogrāfiju ir ietekmējusi Covid-19 pandēmija?

Nevar noliegt, ka pēdējos gados ir ieviesti vairāki pasākumi, kam vajadzētu kalpot kā demogrāfijas atbalsta instrumentiem. Te var minēt nu jau apmēram 10 gadus esošo valsts apmaksāto neauglības ārstēšanas programmu, ALTUM atbalsta programmu ģimenēm ar bērniem ne tikai garantijas, bet arī finansiālā izteiksmē ("BALSTS" subsīdija), pagājušajā gadā ieviesto un lielu atsaucību guvušo speciālo aizdevumu programmu pašvaldībām bērnudārzu būvniecībai, kā arī citas iniciatīvas.

Taču šī gada maijā izskanēja ziņa, ka jaundzimušo skaits gada pirmajā ceturksnī salīdzinājumā ar pagājušā gada pirmo ceturksni ir krities par 5,7% jeb 241 bērniem^[1]. Ja kopumā pagājušajā gadā piedzima 17 483 mazuli, tad tas ir vērā ņemams skaits. Un dzimstības tendences ar katru gadu samazinās, jo jau 2020.gadā jaundzimušo skaits salīdzinājumā ar 2019.gadu kritās par 1,3 tūkstošiem jeb 6,9%^[2].

Skaitļi runā paši par sevi un liek uzdot jautājumu, vai esošie demogrāfijas atbalsta pasākumi, kas pārsvarā ieviesti pabalstu veidā, sevi attaisno. Ja Latvijā pēdējos gados novērojama dzimstības tendences samazināšanās, tad, piemēram, Vācijā šogad piedzimuši vairāk bērnu pēdējo 20 gadu laikā^[3].

Kas tad ietekmē demogrāfijas rādītājus, ja atbalsta pasākumi pabalstu veidā ir pietiekami un no nākamā gada būs vēl vairāk? Oponēšu vispārpieņemtajam viedoklim, ka bērni dzimst tikai tādēļ, ja par tiem valsts maksā zināmus pabalstus. Protams, nevar noliegt, ka šie atbalsta pasākumi ir svarīgi un no tiem atteikties nevajag. Te gan vietā jautājums vai ilgtermiņā ģimenei domātie pabalsti nav jāveido mērķtiecīgi, lai palīdzētu ģimenēm, kam dažādu iemeslu dēļ šī palīdzība ir vairāk nepieciešama nekā citām.

Taču demogrāfija neveidojas tikai no pabalstiem. Ir teiciens, ka dzīve sastāv no sīkumiem. Un arī demogrāfija sastāv no šādiem sīkumiem, kas tādi var šķist apkārtējiem, bet ne tiem, kas gaida pasaulē jauno dzīvību, jau sākot ar brīdi, kad iestājas grūtniecība. Īpaši svarīgi, ja tā ir pirmā grūtniecība. Un tikpat svarīgi, lai dažādi atbalsta pasākumi būtu ģimenēm pieejami arī tad, kad bērniņš nācis pasaulē un ģimenei nākas saskarties ar dažādiem sarežģījumiem.

Tā demogrāfijas atbalsta pasākumu kontekstā dažas nedēļas atpakaļ Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas sēdē tika diskutēti par diviem šādiem demogrāfijas atbalsta pasākumiem – visām grūtniecēm valsts apmaksāta epidurālā anestēzija un atbalsts ģimenēm, kurās aug bērns ar autiskā spektra traucējumiem. Papildus tam Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas ārsti aicināja ieviest valsts apmaksātu grūtnieču vakcināciju pret garo klepu[4].

Arī Covid-19 pandēmijas laiks lika nedaudz citādāk paskatīties uz demogrāfijas atbalsta pasākumiem un to patiesajiem aizstāvjiem. Piemēram, grūtnieču vakcinācija un ierobežojumu atcelšana vakcinētām personām, apmeklējot medicīnas iestādes. Tā ir neizdarība no Veselības ministrijas un ministra puses. Kad Ministru kabinetā tika diskutēti par prioritārajām grupām, grūtnieces nebija pieminētas vispār. Šobrīd tas ir mazāk aktuāli, jo vakcinācija pieejama visiem bez ierobežojuma. Taču joprojām tiek dzirdēti stāsti, īpaši reģionos, ka grūtnieces netiek vakcinētas vai netiek vakcinētas mammas, kas baro mazos ar krūti. Tas nozīmē, ka Veselības ministrija nav veikusi pietiekamu izskaidrojošo darbu. Pat nerunājot par to, ka prof. Zavadska 13.04.2021. Ministru kabineta sēdē puda viedokli, ka vienīgā ieteicamā vakcīna grūtniecēm ir Pfizer.

Tas pats ir attiecībā uz medicīnas iestāžu apmeklējumu. Ir brīnišķīgi, ja grūtniecība ir skaists ceļš. Taču dažkārt šis ceļš ir ērkšķiemkaisīts un nenorit tik viegli, kā būtu gribējies. Gadījumā, ja topošā mamma un tētis ir vakcinēti, uz vizīti pie speciālista mammai jādodas vienai. Bet tad ir stāsti, ka atsevišķās vietās “pa kluso” tētim ļauj nākt līdzi.

Vai vēl – vecāki laimīgi izstāvējuši rindā uz pašvaldības bērnodārzu. Un tad – pārsteigums! Bērnodārzu uz mēnesi vasarā aizver ciet. Jo no padomju laikiem ir paradums, ka visiem jāiet atvaļinājumā vasarā. Šeit pat negribas pieminēt, cik ļoti šāds piespiedu atvaļinājums ir pretrunā Darba likumam, jo ne visiem vecākiem ir iespēja mēnesi vasarā paņemt brīvu. Vai, kā šāds piespiedu atvaļinājums ietekmē vientuļos vecākus. Izmisušie vecāki meklē iespējas savu atvasi mēnesi izklaidēt, jo demogrāfijas atbalsta pasākums “vasara pie omes laukos” ir sevi pārdzīvojis koncepts. Ņemot vērā to, ka bērnodārzu pieejamība ir īpaši aktuāla lielajās pilsētās (piemēram, Rīga, Liepāja, Jelgava), viens no būtiskākajiem jaunievēlēto domju uzdevumiem būtu nodrošināt reālu bērnodārzu pieejamību. Valsts aizdevumu programma šim mērķim ir ieviesta, taču tās realizācija no pašvaldību puses būtu sagaidāma raitāka. Un ievērot arī manis minēto aspektu, ka bērnodārzam jābūt nodrošinātam neatkarīgi no gadalaika.

Šie ir tikai daži piemēri, kas skaļāk izskanējuši kā iespējamie demogrāfijas atbalsta pasākumi. Teiksiet – sīkumi. Taču bērna gaidīšanas, piedzimšanas un audzināšanas process ir emocionāls. Un vecākiem ir ļoti būtiski sajūti, ka valstij katrs bērns ir svarīgs – jau no brīža, kad mazulis ir pieteicies pasaulē. Ir svarīga pirmās grūtniecības pieredze, jo tā nereti nosaka ģimenes izvēli laist pasaulē vēl kādu bērnu. Īpaša uzmanība jāpievērš ne tikai manis minētajiem dažiem demogrāfijas atbalsta pasākumiem – bet visam demogrāfijas pasākumu kopumam, lai ģimene par katru tajā ienākošo jauno cilvēku būtu droša, ka pasākumu klāsts būs pietiekams ikvienai dzīves situācijai. Un dzīve nesastāv tikai no pabalstiem. Turklāt minētie demogrāfijas atbalsta pasākumi valsts budžetam izmaksātu tikai nelielu daļu no tā, kas šobrīd tiek tērēts pabalstos, taču ieguvums, iespējams, būtu lielāks.

Tādēļ tuvojoties valsts budžeta veidošanai, gribētos vērst uzmanību, lai nākotnes demogrāfijas atbalsta pasākumus atkal neizteiktu tikai kārtējos pabalstos, bet ieviestu reālus, ilgtermiņa un jēgpilnus pasākumus, kas ģimenēm radītu drošības sajūtu un vēlmi pēc ģimenes pieauguma.

---

[1] <https://leta.lv/search/find/?patern=dzimu%C5%A1o%20skaits&mode=nonozare%2Cstem&item=0C53E6A1-B40F-43A6-A267-51075C6543F1>

[2] <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/dzimuso-skaitis-decembri-mazakais-pedeja-simtgade.a389635/>

[3] Skat., piem., <https://www.tagesschau.de/inland/geburtenrate-103.html>

[4] <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/specialisti-aicina-grutnieces-vakcines-pret-garo-klepu-ta-mazinot-zidaina-saslimsanas-iespejas.a403366/>

<https://www.fm.gov.lv/lv/demografijas-likloci-pabalstu-ena-02072021>